

Odbor za okolje, javno zdravje in varnost hrane

2020/2134(INI)

17.12.2020

MNENJE

Odbora za okolje, javno zdravje in varnost hrane

za Odbor za zunanje zadeve

o učinkih podnebnih sprememb na človekove pravice in vlogi
okoljevarstvenikov pri tem vprašanju
(2020/2134(INI))

Pripravljavec mnenja: Pascal Canfin

PA_NonLeg

POBUDE

Odbor za okolje, javno zdravje in varnost hrane poziva Odbor za zunanje zadeve kot pristojni odbor, da v svoj predlog resolucije vključi naslednje pobude:

- ob upoštevanju Listine Evropske unije o temeljnih pravicah,
- A. ker imajo vsi ljudje pravico do popolnega uživanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin brez diskriminacije, kot so zapisane v Splošni deklaraciji človekovih pravic in Listini Evropske unije o temeljnih pravicah;
- B. ker se podnebne spremembe zgodijo na svetovni ravni, največji vpliv pa imajo ravno na države in skupnosti, ki so najmanj odgovorne za globalno segrevanje; ker so posledice večje za ljudstva, ki so za svoje preživetje najbolj odvisna od naravnih virov in/ali imajo najmanj zmogljivosti za odzivanje na naravne nesreče, kot so suše, plazovi, poplave in orkani; ker bodo podnebne spremembe najbolj prizadele tiste, ki imajo manj finančnih sredstev za prilagoditev;
- C. ker vedno večja ozaveščenost in zaskrbljenost med splošnim prebivalstvom zaradi vpliva podnebnih sprememb in degradacije okolja na svetovni ravni ponujata zagon za okoljski aktivizem na splošno in zlasti za proaktivno sodelovanje okoljevarstvenikov;
- D. ker je mednarodna skupnost na prvi konferenci OZN o okolju leta 1972 podprla medsebojno odvisnost in vzajemnost med človekovimi pravicami in okoljem, pri čemer je zdravo okolje bistveno za popolno uživanje različnih človekovih pravic; ker so podnebne in okoljske nujne razmere, ki jih je Evropski parlament razglasil novembra lani, dodaten izziv v zvezi s tem;
- E. ker so človekove pravice tesno povezane s podnebnimi spremembami, saj njihov uničujoč vpliv na okolje posledično vpliva na polno uživanje pravice do življenja, zdravja, vode, bivališča, hrane in sredstev za preživljanje; ker je tudi Evropsko sodišče za človekove pravice jasno določilo, da lahko različne vrste degradacije okolja povzročijo kršitve bistvenih človekovih pravic, kot so pravica do življenja, do zasebnega in družinskega življenja, prepoved nečloveškega in poniževalnega ravnanja ter pravica do mirnega uživanja doma;
- F. ker je v preambuli Pariškega sporazuma navedeno, da so podnebne spremembe skupna skrb človeštva in da bi morale pogodbenice sporazuma pri sprejemanju ukrepov za boj proti podnebnim spremembam spoštovati, spodbujati in upoštevati svoje obveznosti v zvezi s človekovimi pravicami;
- G. ker vedno večje svetovno povpraševanje po dostopu do naravnih virov pogosto privede do netrajnostnega izkoriščanja naravnega in človekovega okolja, zaradi česar so predvsem običajni ljudje tisti, ki ščitijo ekosisteme, zemljo, hrano, kulturno dediščino, skupnosti in posameznike pred vplivi podnebnih sprememb ter pred netrajnostnim pridobivanjem surovin, med drugim fosilnih goriv, deforestacijo, nezakonito sečnjo in prilaščanjem zemljišč;
- H. ker je po svetu vse več primerov ubojev okoljevarstvenikov; ker se je število umorjenih

okoljevarstvenikov v zadnjih desetih letih povečalo za štirikrat¹, pri čemer je stopnja smrti vedno večja in je v letu 2019 v povprečju znašala več kot štiri ubite aktiviste na teden²; ker je bil največji delež (90 %) ubojev sporočen v Srednji in Južni Ameriki ter Jugovzhodni Aziji; ker so v navedenih regijah nekateri kraji z največjo biotsko raznovrstnostjo na svetu;

- I. ker iz študije primera, ki jo je opravila organizacija European Environmental Bureau³, izhaja, da se okoljevarstvenike nadleguje tudi v EU, pri čemer je bilo leta 2018 zabeleženih 13 incidentov, iz tega poročila pa izhaja tudi, da nekatere države članice nimajo zakonodaje o nadlegovanju okoljevarstvenikov, mnoge države članice pa same sebe štejejo za ignorantske v zvezi s sankcioniranjem nadlegovanja;
- J. ker je bil marca 2019 z resolucijo A/HRC/40/L.22/Rev.1 Sveta OZN za človekove pravice priznan prispevek zagovornikov okoljskih človekovih pravic k uživanju človekovih pravic, varstvu okolja in trajnostnemu razvoju;
- K. ker so okoljevarstveniki še bolj ranljivi zaradi odsotnosti učinkovitih mehanizmov pravne države, kar vodi k nekaznovanju kršiteljev;
- L. ker ženske in moški podnebne spremembe različno doživljajo; ker so ženske nezadostno zastopane v institucijah, ki odločajo o okolju in podnebnih spremembah; ker obstajajo razlike med spoloma pri vplivu podnebnih sprememb, pa tudi pri strategijah prilagajanja in blaženja; ker so ženske bolj ranljive, izpostavljene večjemu tveganju in večjim obremenitvam iz različnih razlogov, ki segajo od neenakega dostopa do virov, izobrazbe, možnosti za delo in zemljiških pravic do družbenih in kulturnih norm in vlog ter različnih presečnih izkušenj;
- M. ker negativne posledice podnebnih sprememb ogrožajo razvojne možnosti držav in poglobljajo obstoječe razlike med spoloma, ki izhajajo iz številnih družbeno-gospodarskih, institucionalnih, kulturnih in političnih dejavnikov;
- N. ker Aarhuška konvencija države zavezuje k zaščiti tistih, ki uveljavljajo svoje okoljske pravice, pred nadlegovanjem, kaznovanjem in pregonom;
- O. ker je lahko izpust emisij CO₂ državljanov industrializiranih držav več kot stokrat večji od izpusta državljanov najmanj razvitih držav; ker je za to potrebna priprava proračuna ob upoštevanju izpustov ogljika, da bi zagotovili pravično porazdelitev preostalega ogljičnega proračuna;
- P. ker bi lahko podnebne spremembe vodile h konfliktom in bi lahko ogrozile našo svetovno varnost, zlasti v regijah, v katerih so države nestabilne in niso demokratično vodene; ker lahko okoljske spremembe podžgejo tudi konflikte zaradi zemljišč in virov, kar lahko nato vodi k razselitvi ljudi; ker je položaj ljudi, ki so bili notranje razseljeni iz okoljskih razlogov, in podnebnih beguncev najslabši za ranljivejše skupine, kot so ženske in dekleta, ki so izpostavljene kršitvam osnovnih pravic ter so pogosto žrtve

¹ <https://eeb.org/library/the-harassment-of-environmental-defenders-in-the-european-union-a-case-study-report/>.

² https://www.globalwitness.org/documents/19938/Defending_Tomorrow_EN_high_res_-_July_2020.pdf.

³ <https://eeb.org/library/the-harassment-of-environmental-defenders-in-the-european-union-a-case-study-report/>.

trgovine z ljudmi in spolnega izkoriščanja;

- Q. ker izrednih razmer nikoli ne bi smeli uporabljati za spodkopavanje demokratičnih institucij ali kratenje temeljnih pravic; ker bi morali vse ukrepe vedno sprejeti v demokratičnem procesu;
1. meni, da podnebne spremembe ogrožajo uživanje številnih človekovih pravic, vključno s pravicami do življenja, vode in sanitarne oskrbe, hrane, zdravja, bivališča, samoodločbe, kulture in razvoja; poudarja, da imajo podnebne spremembe dramatične posledice za človekove pravice v državah v razvoju; poudarja, da je demokracija, ki varuje človekove pravice in temeljne svoboščine, edina oblika upravljanja, ki je združljiva s trajnostnim razvojem ter učinkovitim varstvom okolja in podnebja; poudarja, da obstaja tveganje, da bi korupcija in nepreglednost ogrožali varstvo okolja in podnebne ukrepe; poudarja potrebo po dobrem in strukturiranem sodelovanju z lokalnimi organi, zasebnim sektorjem in civilno družbo;
 2. poudarja, da obstajajo trdni dokazi, po katerih se vpliv na zdravje pri zdravstvenih stanjih, ki so občutljiva na podnebje, kot je podhranjenost, in pogostost nalezljivih bolezni razlikujeta glede na spol; z zaskrbljenostjo ugotavlja visoko smrtnost žensk v naravnih nesrečah; poziva k vključitvi vidika spola v trajnostne razvojne politike in programe za enakost spolov, da bi zagotovili, da se v strateške programe vključijo pravice žensk in deklet – vključno s spolnim in reproduktivnim zdravjem in pravicami ter nujnimi zdravstvenimi storitvami –, spodbujanje enakosti spolov in podnebna pravičnost;
 3. izraža zaskrbljenost zaradi kršitev človekovih pravic lokalnih skupnosti, ki izhajajo iz pojava prilaščanja zemljišč, ki ga med drugim spodbujajo zasebni špekulativni interesi, tudi tisti, ki so povezani s podjetji s sedežem v EU, ter neukrepanje državnih organov in mednarodnih akterjev; v zvezi s tem poziva Komisijo, države članice in korporacije, naj upoštevajo in spodbujajo vodilna načela OZN o podjetništvu in človekovih pravicah ter smernice OECD o primerni skrbnosti za odgovorno ravnanje podjetij, da bi preprečili, zmanjšali in popravili škodo za okolje in biotsko raznovrstnost, tako da se o svojih poslovnih dejavnostih smiselno in vključujoče posvetujejo z lokalnimi skupnostmi, okoljevarstveniki in vsemi prizadetimi deležniki; pozdravlja načrte Komisije za predlog zakonodaje o primerni skrbnosti in odgovornosti podjetij na ravni EU, ob upoštevanju, da je več držav že sprejelo tovrstno zakonodajo; poziva k večji mednarodni podpori za zemljiške pravice domorodnih ljudstev, kar bi prispevalo k omejevanju globalnega segrevanja;
 4. vztraja pri skupnem pristopu k izvajanju Pariškega sporazuma in agende za trajnostni razvoj do leta 2030, in sicer v notranjih in zunanjih politikah ter ob upoštevanju človekovih pravic;
 5. poudarja nepogrešljivost priložnosti za človekov razvoj za vse; poudarja tveganja kršitev človekovih pravic v mednarodnih dobavnih verigah blaga za konvencionalne vire energije, pa tudi okolju prijazno tehnologijo in obnovljive vire energije, kot so delo otrok v rudnikih kobalta, ki oskrbujejo svetovno verigo Li-ionskih baterij; poziva Komisijo, naj pri ocenjevanju poti Unije za energetska in prometna tehnologija upošteva posledice za človekove pravice;

6. poudarja pomembnost pojma „podnebna pravičnost“, ko gre za sprejemanje ukrepov za obravnavanje podnebnih sprememb; poziva k dejavni podnebni diplomaciji EU, ki bo vključevala pristop, ki temelji na pravicah; meni, da so ženske in dekleta nesorazmerno prizadete zaradi podnebnih sprememb, kar odraža dejstvo, da je večja verjetnost, da bodo v številnih državah marginalizirane in prikrajšane; poudarja pomen krepitve enakopravnosti spolov in vloge žensk kot okoljevarstvenic na južni polobli ter je zlasti zaskrbljen zaradi spolnega nasilja in nasilja na podlagi spola nad zagovornicami človekovih pravic;
7. opozarja na načelo neškodovanja v okviru evropskega zelenega dogovora ter poziva Komisijo, naj hitro zagotovi, da bodo obstoječi in prihodnji sporazumi o trgovini in naložbah ter predpisi popolnoma skladni z mednarodnimi določbami o človekovih pravicah ter okoljskimi in podnebnimi cilji, zlasti s Pariškim sporazumom in agendo za trajnostni razvoj do leta 2030;
8. poudarja, da je treba prilagajanje podnebnim spremembam in njihovo blažitev bolj vključiti v nacionalne strategije trajnostnega razvoja, pri čemer je treba povezati zmanjševanje tveganja nesreč, obvladovanje tveganja nesreč in strategije za prilagajanje podnebnim spremembam ter razmisliti o vključevanju razsežnosti človekovih pravic v obstoječa orodja;
9. meni, da je načelo podnebne nevtralnosti, dogovorjeno v Pariškem sporazumu, odlična priložnost za kvalitativni razvoj industrializiranih držav in držav južne poloble v smislu zблиževanja življenjskih razmer po svetu;
10. poziva države članice, naj ne znižujejo nacionalnih standardov varstva okolja, da bi se z namenom okrepanja gospodarstva odzvale na krizo zaradi covid-19 ali morebitne prihodnje krize; v zvezi s tem ponovno poudarja, da bi moral biti bistven pristop pri oblikovanju politik trajnostnost kot temeljni pogoj za uživanje vseh človekovih pravic brez vsakršne diskriminacije, da bi zagotovili zaščito javnega interesa ter socialno, okoljsko in gospodarsko blaginjo prizadetih lokalnih skupnosti;
11. meni, da mora biti EU pripravljena na razseljevanje zaradi podnebnih sprememb, in priznava, da je treba sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito človekovih pravic prebivalstva, ki ga ogrožajo učinki podnebnih sprememb;
12. poudarja, da mora sprejemanje okoljskih odločitev temeljiti na državljanskem udejstvovanju na podlagi treh stebrov – dostopa do informacij, udeležbe javnosti in dostopa do pravnega varstva – ter ga v celoti omogočati; v zvezi s tem poziva k sprejetju mednarodnih instrumentov za krepitev teh temeljnih načel;
13. poudarja, da bi morala EU spodbujati vključevanje več deležnikov, zlasti socialnih organizacij, lokalnih organov in zasebnega sektorja, da bi izziv migracij, ki jih povzroča okolje, obravnavali celovito in trajnostno ob varovanju človekovih pravic;
14. poudarja, da sta človeštvo kot celota in Evropska unija prekoračila štiri od devetih omejitev planeta, kar Uniji in državam članicam nalaga posebno odgovornost, da zmanjšajo svoj ekološki vpliv, da bi se vrnilo k spoštovanju teh omejitev;
15. je zaskrbljen zaradi množičnega uničevanja amazonskega deževnega gozda, ki ga

povzročča človek; poudarja vlogo okoljevarstvenikov pri varstvu amazonskega deževnega gozda ter odločno obsoja vse večje nasilje nad amazonskimi naravovarstveniki, ki se borijo za zaščito gozda, in domorodnimi skupnostmi; je zaskrbljen, ker se nadlegovanje in napadi na okoljevarstvenike povečujejo tudi v Evropi; obžaluje umor dveh gozdnih čuvajev leta 2019, ki sta se borila proti nezakoniti sečnji v Romuniji, in druge napade na gozdarske delavce v Romuniji v zadnjih letih; poziva Komisijo in države članice, naj odločno ukrepajo proti temu povečanju nasilja in zagotovijo pravno varnost pri kazenskih preiskavah in kazenskem pregonu kaznivih dejanj zoper okoljevarstvenike, in sicer z učinkovitimi pravnimi sredstvi;

16. poziva Komisijo, naj v prihodnje mednarodne trgovinske sporazume vključi obvezne, pravno izvršljive okoljske standarde, s katerimi se bo ustavilo krčenje gozdov in zagotovilo spoštovanje človekovih pravic;
17. opozarja, da je bilo v globalnem okoljskem poročilu OZN o okoljskem pravu ugotovljeno, da je kljub 38-kratnemu povečanju obsega okoljske zakonodaje, ki je bila sprejeta od leta 1972, neuspeh pri celovitem izvajanju in izvrševanju teh zakonov eden največjih izzivov pri blaženju podnebnih sprememb, zmanjševanju onesnaževanja ter preprečevanju vesplošne izgube vrst in habitatov; poudarja, da mora biti utrjevanje okoljske pravne države v EU in drugod po svetu prednostna naloga; je seznanjen s predlogom uredbe Komisije o spremembi Uredbe (ES) št. 1367/2006 (tako imenovane Aarhuške uredbe), s katerim bi se moralo izboljšati izvajanje Aarhuške konvencije na ravni EU; nadalje spodbuja države članice, naj poskrbijo za ustrezen prenos zadevnih zakonodajnih aktov EU (npr. Direktive 2011/92/ES) in mednarodnih pravno zavezujočih aktov (Aarhuška konvencija) v svoje pravne rede, da bi omogočile vključujoč dostop do informacij, udeležbo javnosti pri odločanju in pravno varstvo v okoljskih zadevah;
18. se zaveda, da so organizacije civilne družbe bistveni akterji na področju zagovarjanja, ozaveščanja in izobraževanja v zvezi z vplivi podnebnih sprememb in degradacije okolja; se zaveda tudi njihove vloge kot dragocenih neformalnih akterjev zunanjega delovanja EU na področju podnebja; poziva Komisijo, naj podpira razvoj lokalnih mrež v sodelovanju z lokalnimi ali svetovnimi nevladnimi organizacijami, da bi pomagali tistim, ki so v neposredni nevarnosti, in prejeli informacije o razmerah na terenu; poziva Komisijo, naj pripravi merila upravičenosti za nepovratna sredstva EU, ki bi okoljskim nevladnim organizacijam, ki sicer zaradi svoje velikosti morda ne bi bile upravičene do financiranja, omogočila bolj vključujoč dostop do finančnih sredstev; poziva države članice, naj obsodijo vse oblike stigmatizacije, povezane z delom okoljskih nevladnih organizacij in osebami, ki se zavzemajo za podnebje in okolje; poziva Komisijo, naj predlaga strategijo EU za podporo okoljevarstvenikom na ravni EU in po svetu ter pri tem med drugim razmisli o mehanizmu za hitro odzivanje;
19. poziva Unijo in države članice, naj na naslednji generalni skupščini OZN podprejo splošno priznanje pravice do zdravega okolja; poleg tega poziva države pogodbenice, naj na COP26 v celoti vključijo človekove pravice ter družbena in okoljska načela, ponovno potrjena v preambuli Pariškega sporazuma, v tako imenovani pravilnik Pariškega sporazuma;
20. pozdravlja prelomno odločitev Odbora OZN za človekove pravice v zadevi Teitiota

proti Novi Zelandiji, s katero se priznava veljavnost zahteve za mednarodno zaščito v okviru Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, ki jo vložijo ljudje, ki bežijo zaradi podnebnih in naravnih nesreč;

21. meni, da je vključevanje človekove pravice do zdravega okolja v ključne okoljske sporazume in procese bistveno za celovit odziv na pandemijo covida-19, ki vključuje spremembo razumevanja odnosa med ljudmi in naravo, s čimer se bodo zmanjšala tveganja in preprečila prihodnja škoda zaradi degradacije okolja;
22. izraža zaskrbljenost, da so avtohtoni prebivalci, vključno z otroki, pripadniki manjšin ter podeželske in marginalizirane skupnosti žrtve obsežne in sistematične diskriminacije in preganjanja po vsem svetu, s samovoljnimi aretacijami, prisilnimi razselitvami, prilaščanjem zemljišč in kršitvami pravic domorodnih ljudstev s strani velikih korporacij, zlasti kmetijskih podjetij ter naftnih, plinskih in rudarskih družb;
23. ponovno poudarja, da so ogroženi tudi okoljski novinarji in odvetniki; poudarja, da je bilo v zadnjih petih letih ubitih deset okoljskih novinarjev, zabeleženih pa je bilo 53 kršitev pravic tiska; je zaskrbljen zaradi položaja Stevena Donzigerja, odvetnika v zadevi Lago Agrio iz Ekvadorja;
24. poziva države članice, naj sprejmejo vse potrebne ukrepe za zagotovitev pravic, zaščite in varnosti vseh oseb, vključno z zagovorniki okoljskih človekovih pravic, ki med drugim uveljavljajo pravice do svobode mnenja, izražanja, mirnega zbiranja in združevanja na spletu in drugje, ki so bistvene za spodbujanje in varstvo človekovih pravic ter varstvo in ohranjanje okolja.

INFORMACIJE O SPREJETJU V ODBORU, ZAPROŠENEM ZA MNENJE

Datum sprejetja	15. 12. 2020
Izid končnega glasovanja	+: 38 -: 36 0: 2
Poslanci, navzoči pri končnem glasovanju	Nikos Androulakis (Nikos Androulakis), Bartosz Arłukowicz, Margrete Auken, Simona Baldassarre, Marek Paweł Balt, Traian Băsescu, Aurelia Beigneux, Monika Beňová, Sergio Berlato, Alexander Bernhuber, Simona Bonafè, Delara Burkhardt, Pascal Canfin, Sara Cerdas, Mohammed Chahim, Tudor Ciuhodaru, Nathalie Colin-Oesterlé, Esther de Lange, Christian Doleschal, Marco Dreosto, Bas Eickhout, Cyrus Engerer, Eleonora Evi, Agnès Evren, Pietro Fiocchi, Catherine Griset, Jytte Guteland, Teuvo Hakkarainen, Anja Hazekamp, Martin Hojsik, Pär Holmgren, Jan Huitema, Yannick Jadot, Adam Jarubas, Petros Kokalis (Petros Kokkalis), Ewa Kopacz, Joanna Kopcińska, Ryszard Antoni Legutko, Javi López, César Luena, Fulvio Martusciello, Liudas Mažylis, Joëlle Mélin, Tilly Metz, Silvia Modig, Dolors Montserrat, Alessandra Moretti, Dan-Ștefan Motreanu, Ville Niinistö, Ljudmila Novak, Grace O’Sullivan, Jutta Paulus, Stanislav Polčák, Jessica Polfjärd, Luisa Regimenti, Frédérique Ries, María Soraya Rodríguez Ramos, Sándor Rónai, Rob Rooker, Silvia Sardone, Christine Schneider, Günther Sidl, Linea Søgaaard-Lidell, Nicolae Ștefănuță, Nils Torvalds, Edina Tóth, Véronique Trillet-Lenoir, Peter Vítanov (Petar Vitanov), Alexandr Vondra, Mick Wallace, Pernille Weiss, Michal Wiezik, Tiemo Wölken, Anna Zalewska
Namestniki, navzoči pri končnem glasovanju	Manuel Bompard, Catherine Chabaud, Karin Karlsbro, Ondřej Knotek

**POIMENSKO GLASOVANJE PRI KONČNEM GLASOVANJU V ODBORU,
ZAPROŠENEM ZA MNENJE**

38	+
S&D	Nikos Andrulakis (Nikos Androulakis), Marek Paweł Balt, Monika Beňová, Simona Bonafè, Sara Cerdas, Mohammed Chahim, Tudor Ciuhodaru, Cyrus Engerer, Jytte Guteland, Javi López, César Luena, Alessandra Moretti, Sándor Rónai, Günther Sidl, Peter Vitanov (Petar Vitanov), Tiemo Wölken
RENEW EUROPE	Martin Hojsik, Jan Huitema, Karin Karlsbro, Frédérique Ries, María Soraya Rodríguez Ramos, Nicolae Ștefănuță, Linea Søgaard-Lidell, Nils Torvalds
VERTS/ALE	Margrete Auken, Bas Eickhout, Eleonora Evi, Pär Holmgren, Yannick Jadot, Tilly Metz, Ville Niinistö, Grace O'Sullivan, Jutta Paulus
GUE/NGL	Manuel Bompard, Anja Hazekamp, Petros Kokalis (Petros Kokkalis), Silvia Modig, Mick Wallace

36	-
EPP	Bartosz Arłukowicz, Traian Băsescu, Alexander Bernhuber, Nathalie Colin-Oesterlé, Christian Doleschal, Agnès Evren, Adam Jarubas, Ewa Kopacz, Esther de Lange, Fulvio Martusciello, Liudas Mažylis, Dolores Montserrat, Dan-Ștefan Motreanu, Ljudmila Novak, Stanislav Polčák, Jessica Polfjård, Christine Schneider, Edina Tóth, Pernille Weiss, Michal Wiezik
RENEW EUROPE	Catherine Chabaud
ID	Simona Baldassarre, Aurelia Beigneux, Marco Dreosto, Catherine Griset, Teuvo Hakkarainen, Joëlle Mélin, Luisa Regimenti, Silvia Sardone
ECR	Sergio Berlato, Pietro Fiocchi, Joanna Kopcińska, Ryszard Antoni Legutko, Rob Rooken, Alexandr Vondra, Anna Zalewska

2	0
RENEW EUROPE	Pascal Canfin, Ondřej Knotek

Uporabljeni znaki:

+ : za

- : proti

0 : vzdržani